

Priemer je stredná hodnota viacerých údajov, pomocou ktorej môžeme charakterizovať celú skupinu. Existujú rôzne druhy priemeru: **aritmetický priemer**, **medián** ...

Aritmetický priemer

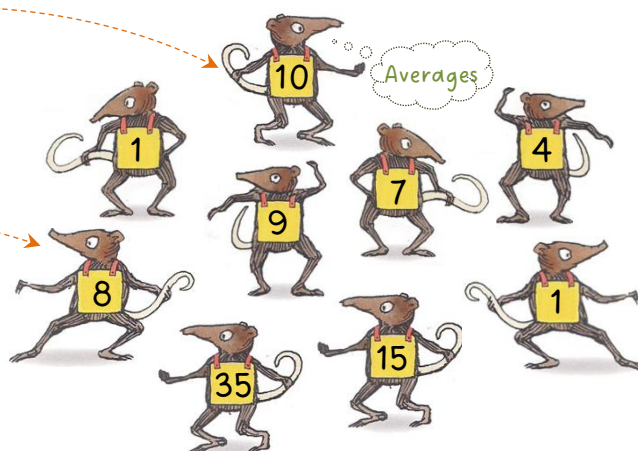
Súčet všetkých hodnôt **vydelený** ich celkovým **počtom**.

$$(1 + 1 + 4 + 7 + 8 + 9 + 10 + 15 + 35) : 9 = \\ = 90 : 9 = 10 = \emptyset$$

Medián

Hodnota, ktorá sa po zoradení údajov podľa veľkosti nachádza presne **uprostred**.

$$1 \ 1 \ 4 \ 7 \ \mathbf{8} \ 9 \ 10 \ 15 \ 35$$

Pozor! MEDIÁN (stredná hodnota) nie je PRIEMER

1. Daná je skupina čísel. Vypočítaj aritmetický priemer a medián. *Riešený príklad*

a) 7, 8, $\mathbf{10}$, 10, 20

$$\emptyset = (7 + 8 + 10 + 10 + 20) : 5 = 55 : 5 = 11 \quad \text{medián} = 10 - \text{číslo v strede zoznamu}$$

b) 5, $\mathbf{5}$, 5, 5 všetky čísla sú 5, priemer aj medián nemôže byť iné číslo

$$\emptyset = \text{medián} = 5$$

c) 1, 2, 3, $\mathbf{4}$, 5, 6, 7 – čísla idú postupne za sebou a je ich nepárny počet

$$\emptyset = \text{medián} = 4 - \text{číslo v strede zoznamu}$$

d) 3, 4, 5, $\mathbf{6}$, 7, 8 – čísla idú postupne za sebou a je ich párny počet

$$\emptyset = \text{medián} = 5,5 - \text{číslo v strede medzi 5 a 6}$$

e) 53, 13, 42, 27, 1 120

usporiadame čísla vzostupne podľa veľkosti:

$$13, 27, \mathbf{42}, 53, 1\ 120 - \text{medián} = 42 - \text{číslo v strede zoznamu}$$

$$\emptyset = (13 + 27 + 42 + 53 + 1\ 120) : 5 = 1\ 255 : 5 = 251 \quad 1\ 120 \text{ „potiahlo“ priemer hore}$$

f) 1, 4, 3, 1, 1, 5, 2, 2, 2

usporiadame čísla vzostupne podľa veľkosti:

$$1, 1, 1, 2, \mathbf{2}, 2, 3, 4, 5 - \text{medián} = 2 - \text{číslo v strede zoznamu}$$

$$\emptyset = (1 + 1 + 1 + 2 + 2 + 2 + 3 + 4 + 5) : 9 = 18 : 9 = 2$$

g) 200, 2, 100, 2, 130, 1, 43, 220, 300, 232

usporiadame čísla vzostupne podľa veľkosti:

$$1, 2, 2, 43, 100, \mathbf{130}, 200, 220, 232, 300 - \text{medián} = 115$$

$$\emptyset = (2 + 2 + 3 + 5 + 100 + 130 + 200 + 220 + 231 + 300) : 10 = 1\ 230 : 10 = 123$$

h) 0, 8, 8, 8, 8, $\mathbf{8}$, 8, 8, 8, 8

$$\text{medián} = 8, \quad \emptyset = (0 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8) : 10 = 72 : 10 = 7,2$$

i) 900, 900, 900, 900, 900, 900, 900, 900, 900, 900, 10 000 **medián = 900**

$$\emptyset = (900 + 900 + 900 + 900 + 900 + 900 + 900 + 900 + 900 + 900 + 10\ 000) : 10 = \\ = 18\ 100 : 10 = 1\ 810$$

Kedy použiť aritmetický priemer a kedy medián?

Výber správnej strednej hodnoty závisí od toho, aké údaje máme k dispozícii a či sa v nich nachádzajú extrémny.

Medián je vhodnejšie použiť vtedy, keď sa v súbore údajov vyskytujú extrémne vysoké alebo nízke hodnoty, ktoré by mohli priemer skresliť.

Príklad: Priemerný plat vo firme s 9 zamestnancami zarábajúcimi 1 000 € a 1 riaditeľom s platom 20 000 € je: $(9 \cdot 1\,000 + 20\,000) : 10 = 29\,000 : 10 = 2\,900$ €.

Medián (1 000 €) lepšie vyjadruje typický plat bežného zamestnanca vo firme než priemer 2 900 €.

Aritmetický priemer používame vtedy, keď sú údaje vyrovnané a nevykazujú žiadne extrémne výkyvy. Je to ideálny nástroj na porovnanie podobných hodnôt.

Príklad: priemerná výška ľudí, priemerná známka z matematiky, priemerná teplota v júli.

2. Vráť sa k prvému príkladu a zamysli sa nad výsledkami. V ktorých skupinách čísel bolo vhodnejšie použiť **aritmetický priemer** a v ktorých skôr **medián**? V ktorých prípadoch boli tieto hodnoty rovnaké (teda bolo „jedno“, čo použiješ)?

3. Štyria kamaráti si objednali pizzu rozrezanú na 8 kúskov. Adam, ktorý zrejme nebol veľmi kamarátsky, zjedol všetkých 8 kúskov sám. Ostatným nezostalo nič. Ktorý z údajov (aritmetický priemer alebo medián) lepšie vystihuje to, koľko kusov zjedol každý chlapec? Svoju odpoveď zdôvodni.

VI. Výpočet priemeru

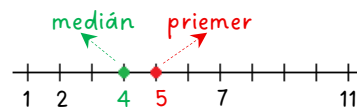
1. Vypočítaj spamäti aritmetický priemer čísel a urči medián.

a) 14, 12	e) 125, 125	i) 4, 8, 2, 1, 5	m) 8, 7, 5, 4
b) 32, 16	f) 7, 8, 9	j) 100, 200	n) 31, 24, 7, 18
c) 9, 30, 60	g) 1, 2, 3, 4, 5	k) 2, 4, 6	o) 111, 112, 113
d) 1, 2, 3	h) 250, 252	l) 9, 9, 9, 9, 9	p) 0, 2, 7, 1

2. Vypočítaj aritmetický priemer. Na vhodne zvolenej číselnej osi vyznač dané čísla a farebne odlíš aritmetický priemer a medián.

a) 1, 2, 4, 7, 11 **Riešenie:** medián = 4

$$\bar{x} = (1 + 2 + 4 + 7 + 11) : 5 = 25 : 5 = 5$$

b) 25, 26	e) 5, 10, 15	h) 1, 1, 1, 1, 1, 8	k) 7, 9
c) 10, 12, 13, 21	f) 305, 306, 313	i) 14, 28, 30	l) 7, 7, 7
d) 10, 20, 24	g) 99, 107, 115	j) 0, 3, 8, 9	m) 1, 10

3. Vypočítaj písomne aritmetický priemer čísel:

a) 158, 426, 193	c) 367, 0, 146	e) 45, 27, 56, 11, 32, 21
b) 184, 195, 206, 219	d) 792, 824, 152, 212	f) 1 256, 3 214

4. Traja kamaráti zarobili na brigáde priemerne 220 €. Koľko eur zarobili všetci spolu? Napíš jeden príklad, koľko mohol zarobiť každý z nich. Koľko riešení má úloha?
5. Janko si kúpil 3 knihy. Každá mala inú cenu, ale spolu zaplatil 21 €. Koľko eur priemerne stála jedna kniha? Napíš jeden príklad, koľko mohla stáť každá z kníh.

6. V tabuľke sú výsledky z písomiek z anglického jazyka za prvý štvrťrok.

meno	1. písomka	2. písomka	3. písomka	4. písomka	5. písomka
Katka	1	1	1	2	3
Mirka	1	2	2	3	4
Klára	1	1	2	1	2
Mišo	4	4	3	4	3
Patrik	3	1	1	1	3
Radka	2	2	2	2	3
Marek	1	1	1	1	3
Alenka	1	2	1	1	1
David	2	2	3	3	3
Markéta	4	3	4	3	5

- a) Aká je priemerná známka z prvej písomky?
 b) Aká je priemerná známka z piatej písomky?
 c) Aká je priemerná známka dievčat z tretej písomky?
 d) Aká je priemerná známka chlapcov zo štvrtej písomky?
7. Na ihrisku bolo 8 detí rôzneho veku. Ich priemerný vek bol 9 rokov.
 a) Koľko rokov majú deti spolu?
 b) Napíš tri príklady, aký vek mohli mať všetky deti. Koľko riešení má úloha?
8. Nina a Alenka počítali priemer čísel 18, 9, 0, 28, 45, 32. Nina vyšlo prirodzené číslo 22 a Alenke na kalkulačke desatinné číslo 26,4. Ktorá počítala správne?
9. Na atletický tréning chodí 8 žiakov. Ich výšku a hmotnosť vyjadruje tabuľka.
Alenka	Boris	Cyril	Danka	Eva	Ferko	Gitka	Hanka
146 cm	163 cm	156 cm	151 cm	154 cm	159 cm	157 cm	162 cm
42 kg	58 kg	63 kg	47 kg	50 kg	56 kg	43 kg	57 kg
- a) Aká je priemerná výška všetkých detí?
 b) Ktoré z detí má podpriemernú výšku?
 c) Aká je priemerná hmotnosť všetkých detí?
 d) Ktoré z detí má nadpriemernú hmotnosť?
 e) Aká je priemerná hmotnosť chlapcov?
 f) Aká je priemerná výška dievčat?
 g) Má niektoré z dievčat priemernú výšku?
10. Priemerný plat 10 zamestnancov bol 980 €. Aký bude priemer, ak zamestnanec s platom 1 220 € odíde a miesto neho nastúpi zamestnanec s platom 870 €?
11. Kristián počas prázdnin spal postupne v jednotlivých dňoch 8, 10, 10, 9, 11, 6, 9 hodín. Koľko hodín priemerne spal každý deň?
12. V triede je 22 žiakov. Priemerná výška žiakov je 156 cm. Aká bude priemerná výška žiakov v triede, keď dvaja žiaci vysoký 165 cm a 167 cm prestúpia do inej triedy?
13. Aurel meria 135 cm a Roman 125 cm. Peťo a Maťo majú rovnakú priemernú výšku ako Aurel s Romanom. Aký vysoký je Maťo, keď Peťo meria 140 cm?
14. Priemerný vek mužstva, ktoré má 11 hráčov, je 26 rokov. Tréner má 50 rokov. Aký je priemerný vek mužstva aj s trénerom?

Napierove kosti

Napierove kosti sú jednoduchá, ale mimoriadne dômyselná pomôcka na počítanie, ktorú vytvoril škótsky matematik **John Napier**.

Bol známy množstvom vynálezov a je po ňom pomenovaná aj univerzita v Edinburghu.

Rok 1617

... kalkulačky ešte neexistujú

Pomôcka pozostáva zo sady úzkych tyčínok. Každá predstavuje jednu číslicu od 0 po 9 a obsahuje aj jej násobky.

Moje „kosti“ na počítanie.

„Vyrobené sú zo slonoviny alebo kosti.“

Skúsím príklad $467 \times 3 = \dots$

Rozdelím to diagonálne, nech sa to dobre číta.

Čítam po uhlopriečkach. Spočítam čísla.

Vyberiem tyčinky 4, 6 a 7 a poukladám ich ...

Funguje to!

Mám výsledok $467 \times 3 =$

Väčšie čísla? Nie je problém!

Teoreticky sa pomocou Napierových kostí dali počítať ľubovoľne veľké čísla. Obmedzením bol iba počet dostupných tyčínok a trpezlivosť počítajúceho. V praxi sa bežne pracovalo so šesť- až osemcifernými číslami, čo bolo na začiatku 17. storočia veľmi pokročilé. Pomôcka sa využívala v obchode, navigácii, astronómii aj v technických výpočtoch.